

EESTI TEATER JA UUSTARGAD

Käes on teatriaasta teatrikuu. Rohkem institutsionaalsemaks minna ei saa. Situatsioon ei ole kirjutamiseks kuigi sobiv. Lilled oleksid sõnadest sobivamad. Ent ometi ma kirjutan kimbukese.

Eesti teatrist kirjutamiseks on oma keel, omad reeglid. Eesti teater näib olevat midagi nii unikaalset, et ta peab ise otsustama, mida endast kirjutada lasta ja mismoodi. Üks eesti suuri lavastajaid on öelnud, et parim kriitik on see, kes tunneb ära lavastaja kavatsused. Üks eesti suuri kriitikuid on öelnud, et see pole ju eriline kunst, tarvitseb vaid lavastajale helistada ja küsida. Ja sellega oleks kriitiku töö tehtud.

Ja ega igaüks ei võigi eesti teatrist kirjutada. Eesti teatrist võivad kirjutada ikka need, kes tunnevad eesti teatrit. Ja mis veelgi tähtsam, ikka need, keda eesti teater tunneb. Seepärast tänan toimetust, kes võttis minusugusega riskida.

See on nüüd puhas metafoor muidugi, aga mõeldes eesti teatri tulevikule, teeb mulle muret uustarkade pealetung. Eks nad tungi kõigis kunstivaldkondades, aga teatris ehk eriti jõuliselt.

Nii nagu on olemas uusrikkad (toetun pigem üheksakümnendate käsitlusele, kui uuele, mis kirjeldab uusrikkana liisingutest ja laenudest vaba isikut), nii on olemas ka uustargad. Nagu uusrikaste materiaalne vara on tulnud kergelt, nii on see ka uustarkade intellektuaalse varaga. Nii nagu uusrikastel on palju materiaalset vara, nii on ka uustarkadel võimsalt intellektuaalset nodi. Lihtsalt murelikuks teeb viis, kuidas nad seda hangivad, kasutavad ja kuidas ennast kehtestavad.

Uustarkade väärtushinnangud taanduvad pahatihti põgusale mõõtmisele „töötab – ei tööta“ skaalal. Uustargad suhtuvad üleolevalt sentiment, meeleliigutusse, vahel isegi pausi laval. Nad suhtuvad üleolevalt isegi omaenda vaimse vara hunnikusse.

Uustarkadel näib puuduvat terve rida olulisi jooni, mis on elutähtsad nii inimese kui ka temas peituva kunstniku jaoks. Need on nõrkus, võime endas kahelda, hirm, empaatia-võime, oht langeda melanhooliasse, arenenud tundeelu jpm.

Neil näib olevat nii kõrge valulävi, et kui nad siin kirjutises delikaatselt nimetamata jätta, lootuses, et nad ise tunnevad ennast puudutatuna, on oht, et nad ei tunne puudutust.

Nad on tugevad turustajad, kes usuvad, et valdavad meetodeid vaataja nutu ja naeru esilekutsumiseks. Ainult nad ise nutavad ja naeravad liiga vähe. Ja sageli vale koha peal. Nad suudavad tuua lavale sotsiaalset värvi, kuigi tarvis oleks rohkem sotsiaalset närvi.

Nad lähevad kaasa iga tulusa tellimusega, teadmata, et kunst sünnib tihti just tellimuse kiuste.

Möödunud sajandil oli kaks suurt teatriteooriat. Üks väitis, et tähtis on see, mis sünnib vaataja peas ja seejuures pole oluline, mida tunneb ja mõtleb lavalolija. Teine väitis vastupidist. Esimene töötab. Teine töötab ainult siis, kui lavalolija päriselt mõtleb ja tunneb. Kui õnnelik ma olen olnud, kui ma olen seda näinud!

Nimekirja uustarkadest, keda tahaksin ahju paluda, ei ole. Jutt on mentaliteedist, uustark ei esine puhta karakterina. Meis kõigis on kübeke klouni, nagu ütleb laulurida.

Agalõpuks, pidulik toost: et eestlaste teatriarmastus leiaks ka vastuarmastust, terviseks!

REIN PAKK